

2. Ühiskonnaõpetus

2.1. Üldalused

2.1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi ühiskonna probleemide vastu, oskab neid märgata ja uurida ning oma seisukohti ja valikuid põhjendada;
- 2) oskab tulla toime tänapäeva ühiskonnas, lähtudes üldinimlikest väärtustest;
- 3) teab, kuidas osaleda poliitika kujundamises ja teostamises nii kohalikul kui ka Eesti riigi tasandil;
- 4) väärtustab inimõigusi ja demokraatia põhimõtteid, nagu seaduslikkus, vabaduse ja vastutuse seos;
- 5) arvestab teisi, väärtustab mitmekesisust, panustab ühiskonna jätkusuutlikku arengusse ja sidususse ning seisab vastu kesksete normide rikkumisele; on seaduskuulekas;
- 6) määratleb ennast ühiskonna liikmena, Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna.
- 7) algatab ning toetab koostööd ühiste eesmärkide seadmisel ja elluviimisel
- 8) kasutab ühiskonnaõpetuses omandatud teadmisi, oskusi ja hoiakuid oma edasiste õpingute ja teadlike karjääriotsuste kavandamisel ning langetamisel, koostab esmase karjääriplaani.

2.1.2. Õppeaine kirjeldus

Ühiskonnaõpetusel on oluline koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel kujuneda ettevõtlikuks, ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks.

Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvatele õppele.

Esimeses kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva. Teises ja kolmandas kooliastmes õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi aina.

Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majandus, poliitika, õigus), ent ka suhteid teiste sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega vastavalt oma huvidele ja võimalustele.

Teises kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade kooseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht.

Kolmandas kooliastmes lisanduvad Eesti riigi funktsioneerimisega seotud institutsioonid. Riigi valitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone, nagu Riigikogu, valitsus, president, kohus, kohalik omavalitsus, riigikontroll, õiguskantsler.

Kuna osale õpilastest võib haridustee lõppeda põhikooliga, on enam pööratud tähelepanu poliitika avaldumisele igapäevaelus ning kodaniku rollile poliitikatulemite teadliku tarbijana

(nt sotsiaalkaitse süsteemi kasutamine, valla/linna elukorralduses kaasaraäkimine, e-teenuste tarbimine jne).

Majanduse käsitlemine kolmandas kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele (ettevõtlikkus, kutsevalik, tulu tööst, eelarve, tarbimine ja toimetulek), ettevõtlusele (ettevõte, ressursid, tootlikkus, kasum, konkurents), riigi majanduse reguleerimisele (majanduspoliitika, maksud, maksutulude kasutamine riigi arenguks; õigusrikkumisest tulenev kahju riigi majandusele) ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele (tarbimisühiskond, tööturu tasakaal, varanduslik kihistumine). Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Olulisel kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste omandamine, mis aitab kaasa õpilase toimetulekule ühiskonnas. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.

Aine käsitlemisel on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide püstitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö plaanimise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused, esitades materjale nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutades näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme.

Õppes pööratakse suurt tähelepanu õpilaste õpimotivatsiooni arendamisele. Olulisel kohal on aktiivõppemeetodid, nagu arutelud, juhtumianalüüsid, rollimängud, projektid ja õppekäigud. Tähtis on viia aine käsitlemine klassiruumist välja ning kasutada igal asjakohasel juhul elusituatsioone (nt demokraatia rakendamine koolis, kodanikualgatus ja vabatahtlik tegevus kodukohas).

Aktiivse kodaniku kontseptsioon käsitleb kodanike kaasatust laiemalt, mitte ainult kui hääletamist valimistel. See avardab ka ühiskonnaõpetuse rakendussuuna võimalusi noorte jaoks, kes pole veel hääleõiguslikud (nt tarbijahariduses, kodanikualgatuses, koolielu korraldamises).

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, nagu ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonda, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikjal ei elata ühtviisi hästi jne.

Kogu õppes kasutatakse nüüdisaja tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi, arvestades kasutatava tarkvara legaalsust, interneti ja IT turvariske ning küberkuritegevust (riigiportaal, e-teenused, omavalitsus- ja riigiasutuste kodulehed, teabepäring, õigusaktid internetis). Nii omandab õpilane teabe ja tehnoloogia kasutamise oskuse, mille vajadus tänapäeva maailmas pidevalt kasvab.

Õpitu kinnistamine toimub õppekäikude kaudu: projekt „Minu riik“, kohalik vallavalitsus, külalislektorid.

2.1.3 Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
- 3) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks.
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: arvutiklass, raamatukogu, kohaliku omavalitsuse ja riigiasutused, ettevõtted, mittetulundusühingud, arhiivid, näitused, muuseumid.

Kooliastme spetsiifilised õppetegevused esitatakse vastava kooliastme lõpus.

2.1.4 Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest.

Hinnatakse nii õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel. Aineteadmiste ja -oskuste kõrval antakse hinnanguid ka väärtuselistes ning hoiakulistes küsimustes. Väärtuste ja hoiakute hindamist võimaldavad rollimängud, juhtumianalüüsid ning rühmatöö. Hinnanguid andes ja numbriliselt hinnates võetakse aluseks ainekavaga määratud õpitulemused.

Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Õpitulemuste kontrollimise vormid peavad olema mitmekesised ja vastavuses õpitulemustega. Aine pakub rohkesti võimalusi mitmekesiseks tööks erinevate allikatega (pildid, skeemid, tabelid, tekstid). Vanuseastmele vastavalt võib lihtsamaid ülesandeid anda mõne fakti või näite leidmiseks ning hinnata ülesande täitmise põhjalikkust ja täpsust. Praktiliste tööde puhul ei hinnata mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi käiku. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata.

Õpitulemuste hindamisel kasutatakse sõnalisi hinnanguid ja numbrilisi hindeid. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid.

Kooliastme spetsiifilised hindamise vormid ja põhimõtted esitatakse vastava kooliastme lõpus.

2.2 Õppesisu ja tegevus ning õpitulemused klasside kaupa

II kooliaste

6. klassi lõpetaja:

- 1) teab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid;
- 2) mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
- 3) loetleb Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone ja kirjeldab nende ülesandeid (kohalik omavalitsus, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus);
- 4) teab, mis on põhiseadus ja teised seadused, miks seadusi tuleb täita; teab, mis on lapse õigused ja vastutus;
- 5) selgitab näidetega, mis on kodanikuühendus, kodanikualgatus ja vabatahtlik töö; põhjendab vabatahtliku töö vajalikkust ning pakub abi abivajajatele; tunneb ära ebaõigluse ja oskab sellele vastu seista;
- 6) mõistab inimeste iseärasusi, teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on salliv erinevuste suhtes ja valmis koostööks, oskab vältida ja lahendada konflikte;
- 7) toob näiteid ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikest elukutsetest ja ettevõtetest ning väärtustab töötamist kui peamist elatusallikat; tunneb oma õigusi ja vastutust omanikuna ja tarbijana;
- 8) oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks ning seda kriitiliselt hinnata; esitab oma teadmisi ja seisukohti selgelt ja veenvalt ning suudab neid põhjendada; loob, kasutab ja jagab infot ning väärtustab enda ja teiste autorite tööd;
- 9) teab, et tal on õigus saada abi, ning oskab leida abi ettetulevates elusituatsioonides.

Õppetegevus

Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: rollimängud, arutelud, ühistegevus ja vabatahtlik töö; õpimapi ja uurimistöo koostamine (küsitluse korraldamine, viitamisreeglitega tutvumine, töö esitlemine jms); infootsing teabeallikatest, allikate kasutamine (nt temaatiline tekst, statistika, dokument, kaart jne); töölehtede täitmine, loovtöö kirjutamine; juhtumianalüüs; praktilised tööd: klassielu reeglite, päevaplaani ja isikliku eelarve koostamine jne; õppekäigud.

Füüsiline õpikeskkond

Põhiline õppetegevus toimub klassiruumis, kus on internetiühendusega arvuti ja filmi vaatamise võimalus. Ühiskonnaõpetuseks vajalikud õppevahendid on:

- 1) Eesti Vabariigi poliitiline kaart;
- 2) Euroopa poliitiline kaart;
- 3) Eesti Vabariigi põhiseadus;
- 4) ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon (soovitavalt 2–3 õpilase kohta üks eksemplar);
- 5) ÜRO lapse õiguste konventsioon (soovitavalt 2–3 õpilase kohta üks eksemplar);
- 6) õppeotstarbelised DVD-d, CD-d;

7) erialased teatmeteosed, ajalehed ja ajakirjad ning statistilised ja meetodilised materjalid.

Ühiskonnaõpetuse tundides kasutatakse järgmisi allikaid:

- 1) õppekirjandus (õpikud, töövihikud, õpetaja käsiraamatud jm), kaart, kontuurkaart, ajakirjanduses ilmunud teemakohased artiklid, teemakohased filmid, internetileheküljed;
- 2) kodaniku käsiraamatud <http://www.digiraamat.ee/product/Kodaniku-kasiraamat-971>;
- 3) rahvusseltside ja usuühenduste koduleheküljed (nt Eestimaa Rahvuste Ühenduse infolehed <http://www.nationalities.ee/>, Eesti Kirikute Nõukogu <http://www.ekn.ee> jne), raamatusari „Rahvused Eestis”, tõsielufilmid sarjast „Etnomosaiik”, kohaliku omavalitsuse kodulehekülj;
- 4) maailmahariduse portaal <http://www.maailmakool.ee>;
- 5) mittetulundusühingute koduleheküljed (nt Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit <http://www.ngo.ee/>, Noorteportaali NIP <http://www.nip.ee/> jne), noorteorganisatsioonid (nt kodutütred <http://www.kodutyttar.ee>, skaudid <http://www.skaut.ee/>, ELO <http://www.elo.ee/> jne);
- 6) e-demokraatia võimalused (nt Riigiportaali <http://www.eesti.ee>), riigiasutuste kodulehed (nt Haridus- ja Teadusministeerium <http://www.hm.ee/>);
- 7) ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon, lapse õiguste konventsioon, noorte abitelefoniid (nt Lasteabi telefon 116 111);
- 8) põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, õpilasomavalitsusi hõlmavad kodulehed (nt Eesti Õpilasesinduste Liit <http://www.escu.ee/>), oma kooli kodukord;
- 9) tuntumad otsingumootorid (nt Google, Neti jne), oma kooli leht, kohalikud ja üleriigilised ajalehed, ajalehtede elektroonilised väljaanded (nt Postimees www.postimees.ee), kooliga seotud infoportaalid (nt Miksike <http://www.miksike.ee/>, Koolielu www.koolielu.ee jne), Interneti-põhised teatmeteosed (nt Wikipedia), noorteportaalid (nt <http://www.kuut.ee/>), suhtluskeskkonnad (nt Rate, Orkut, Facebook jne), e-raamatukogud (nt ESTER), muusika ja video vahetuskeskkonnad (nt YouTube jne);
- 10) tarbimisega seotud kodulehed (nt Eesti Tarbijakaitse Liit <http://www.tarbijakaitse.ee/>), raha planeerimine (nt Tarbijaveeb <http://www.minuraha.ee>), elektrooniline tarbija- ja pakendiinfo (nt <http://www.tarbijakaitse.ee/>, <http://www.envir.ee/999> jne), elukutsevalikut hõlbustavad lehed (nt Rajaleidja <http://www.rajaleidja.ee/>), statistilised andmebaasid (nt Statistikaameti kodulehekülj <http://www.stat.ee/>).

Hindamine

Kokkuvõtvaiks hindamiseks sobivad arvamyslugu ja juhtumianalüüs, dokumendi, kaardi tundmine, avatud ja etteantud vastustega ülesanded, mõiste ja selgituse kokkuviiimine, teabe tõlkimine teise vormi (graafikust tabelisse vms) ning informatsiooni leidmine, kasutamine ja rühmitamine. Selles vanuseastmes on eriti oluline, et arutlusoskust kujundavaid ja kontrollivaid ülesandeid koostades järgitaks jõukohasuse põhimõtet. Alustada tuleks lihtsamatest ülesannetest, kus õpilasele on lahendamiseks antud märksõnad, ülesande mõistmist ja lahendamist toetav selgitus ning täpne juhend.

6.klass

I teema. Sotsiaalsed suhted (11 tundi)

1. Inimesed meie ümber, kogukonnad; Euroopa riigid ja rahvad; sallivus (6 tundi)

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
1.1. Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm). Kultuur rahvusliku identiteedi kandjana	1. Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid <i>kodukoha rahvas ja kodukoha rahvused</i> . 2. Nimetab Eestis ja kodukohas elavaid rahvarühmi ning kirjeldab nende eluolu ja kultuuritraditsioone. 3. Nimetab Eestis esindatud peamisi usundeid ja kirjeldab nende kombeid.	1. Eesti keel ja kirjandus: teemad „Rahvaluule“, „Omakultuur ja kultuuriline mitmekesisus“ 2. Võõrkeeled: teema „Kodu ja lähiümbrus“ all kodu ning koduümbrus 3. Ajalugu: kogukonna identiteedi teke 4. Inimeseõpetus: teema „Suhtlemine teistega“ all eelarvamuste mõju 5. Matemaatika: statistilise materjali kasutamine 6. Läbiv teema: „Kultuuriline identiteet“
1.2. Sooline võrdõiguslikkus	1. Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid <i>sallivus, võrdõiguslikkus</i> . 2. Toob näiteid meeste ja naiste võrdsete õiguste ning nende rikkumiste kohta. 3. Suhtub sallivalt erinevustesse.	1. Inimeseõpetus: sugudevahelised erinevused, soorollid 2. Ajalugu: soorollide kujunemine ja muutumine 3. Eesti keel, kirjandus: soorollide kujutamine ilukirjanduses
1.3. Pere ja suguvõsa. Naabruskond maal ja linnas. Sõpruskond. Koolipere	Teab ja hoiab kogukonna traditsioone.	1. Inimeseõpetus: kogukonnasisesed suhted 2. Ajalugu: kogukondade kujunemine ja roll 3. Eesti keel, kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduslikes teostes 4. Kunstiõpetus: teema avamine omaloomingus
1.4. Euroopa riigid, Eesti naaberriigid	1. Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõistet <i>riik</i> .	1. Ajalugu: Euroopa tsivilisatsiooni kujunemine

	<p>2. Nimetab ja näitab kaardil Eesti naaberriike ning toob näiteid, kuidas muu maailm mõjutab elu Eestis.</p> <p>3. Teab, mis on isikutunnistus ja vajalikud reisidokumendid (pass, isikutunnistus).</p>	<p>2. Võõrkeeled: teema „Riigid ja nende kultuur“ all Eesti naaberriigid</p> <p>3. Loodusõpetus: planeet Maa</p>
--	---	--

2. Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja -algatus; koostöö (5 tundi)

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
2.1. Kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus	<p>1. Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid <i>kodanikuühendus</i>, <i>kodanikualgatus</i>, <i>vabatahtlik tegevus</i>.</p> <p>2. Nimetab kodukohas tegutsevaid seltsi, klubisid ja ühendusi ning kirjeldab nende tegevust.</p>	<p>1. Matemaatika: statistilised materjalid</p> <p>2. Inimeseõpetus: suhted teistega</p> <p>3. Eesti keel: teema „Kodanikuühiskond ja rahvussuhted“</p>
2.2. Noorteorganisatsioonid	Nimetab kodukohas ja koolis tegutsevaid noorteorganisatsioone, kirjeldab nende tegevust ning osaleb neis võimaluse korral.	<p>1. Eesti keel: teema „Mängiv inimene“</p> <p>2. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses</p>
2.3. Eakohased kodanikualgatus võimalused	Teab kodukoha kodanikualgatusi ning osaleb neis võimaluse korral.	<p>1. Eesti keel: kodanikuühiskond ja rahvussuhted</p> <p>2. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses</p> <p>3. Inimeseõpetus: suhted teistega</p> <p>4. Läbiv teema: „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“</p>
2.4. Koostöö ja ühistegevus, kommunikatsiooni- võimalused	Toob näiteid vabatahtliku töö kasulikkuse kohta; märkab probleeme ja pakub vajajatele abi.	<p>1. Eesti keel: teema „Mängiv inimene“</p> <p>2. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses</p> <p>3. Inimeseõpetus: suhted teistega</p>

		4. Ajalugu: eluolu erinevates tsivilisatsioonides 5. Muusika: kollektiivis koos musitseerimine
--	--	---

II teema. Demokraatia (11 tundi)

1. Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine (7 tundi)

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
1.1. Rahva osalemine ühiskonna valitsemises	1. Seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõisteid <i>demokraatia</i> , <i>valimised</i> . 2. Iseloomustab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid (arvamuste mitmekesisus ja sõnavabadus, osalus aruteludes ja otsustamises, õigus valida ja olla valitud).	1. Ajalugu: demokraatia kujunemine 2. Matemaatika: statistiline materjal 3. Eesti keel: teema „Kodanikuühiskond“ 4. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses
1.2. Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus	1. Teab, et Eesti on demokraatlik vabariik. 2. Nimetab Vabariigi Valitsuse, Riigikogu ja Vabariigi Presidendi ning kohtu peamisi ülesandeid.	Ajalugu: erinevad riigiinstitutsioonid ajaloo vältel
1.3. Kohalik omavalitsus	Teab, mis on kohalik omavalitsus, ning toob näiteid oma valla/linna omavalitsuse kohta.	1. Loodusõpetus: asula elukeskkonnana 2. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses 3. Kunstiõpetus: teema avamine omaloomingus
1.4. Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon	1. Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõistet <i>seadus</i> . 2. Teab, et kõik on võrdsed seaduse ees ja peavad seadusi täitma, ning toob näiteid seaduskuuleka käitumise kohta.	1. Inimeseõpetus: seaduskuulekus 2. Ajalugu: seaduste teke ja roll 3. Eesti keel: väärtus ja kõlblus 4. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses
1.5. Peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne)	1. Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõistet <i>inimõigus</i> .	1. Inimeseõpetus: tervisekasvatus

	2. Nimetab ja austab inimõigusi.	2. Ajalugu: inimese õiguslik seisund ja kaitse 3. Eesti keel: teema „Kodus ja koolis“ 4. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses
--	----------------------------------	--

2. Koolidemokraatia; lapse õigused ja võimalused osaleda poliitikas (4 tundi)

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
2.1. Õpilasmavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses	1. Kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis. 2. Märkab ning arvestab erinevaid huve ja võimalusi ning on valmis koostööks ja kokkulepeteks.	1. Eesti keel: teema „Kodus ja koolis“ 2. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses
2.2. Kooli sisekord (kodukord)	Toetab oma suhtumise ja tegutsemisega koolidemokraatiat.	Inimeseõpetus: suhtlemine teistega, konfliktide lahendamine
2.3. Lapse õigused (õigus saada haridust, õigus vanemlikule hoolitsusele jne). Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal	1. Tunneb ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtteid, nimetab lapse õigusi, tunneb õiguste ja vastutuse tasakaalu ning on viisakas, sõbralik ja väärikas. 2. Oskab otsida ja pakkuda abi probleemide lahendamisel.	1. Inimeseõpetus: teema „Turvalisus ja riskikäitumine“ all õnnetusjuhtumite ennetamine, abi kutsumine 2. Eesti keel: teema „Kodus ja koolis“ 3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses

III teema. Töö ja tarbimine (7 tundi)

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
1.1. Aja ja kulutuste paneerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine	1. Teeb vahet vajadustel, soovidel ja võimalustel. 2. Oskab kulutusi tähtsuse järjekorda seada, koostada eelarvet oma taskuraha piires ning oma aega planeerida. 3. Teab internetipanga ja pangakaardi (PIN-koodi)	1. Inimeseõpetus: teema „Tervislik eluviis“ juures päevaplaani koostamine 2. Matemaatika: kulude planeerimine, kell ja kalender 3. Eesti keel: väärtused ja kõlblus 4. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses 5. Tehnoloogiaõpe: töömaailm

	turvalise kasutamise reegleid.	
1.2. Elukutsed – teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas. Töökultuur ja tööeetika	<ol style="list-style-type: none"> 1. Iseloomustab, milliseid isiksuse omadusi, teadmisi ja oskusi eeldavad erinevad elukutsed. 2. Selgitab, miks on ühiskonna toimimiseks vaja erinevaid elukutseid. 3. Väärtustab enda ja teiste tööd. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Inimeseõpetus: tervisenõuded 2. Eesti keel: väärtus ja kõlblus 3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses 4. Võõrkeeled: teema „Kodu ja lähiümbrus“ all pereliikmete ametid, teema „Igapäevaelu, õppimine ja töö“ all ametid 5. Ajalugu: tööjaotus ühiskonnas 6. Kunstiõpetus: teema avamine omaloomingus 7. Tööõpetus: töökultuur, tööohutus
1.3. Teadlik, säästev tarbimine	<ol style="list-style-type: none"> 1. Oskab lugeda tooteinfot ja teab, kuhu kaebustega pöörduda. 2. Tunneb tarbija õigusi. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Inimeseõpetus: teema „Keskkond ja tervis“ all keskkonna turvalisus 2. Loodusõpetus: asula elukeskkonnana 3. Eesti keel: teema „Keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng“ 4. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses 5. Võõrkeeled: teema „Igapäevaelu, õppimine ja töö“ all poeskäik 6. Kunst: ohutusnõuded, teema avamine omaloomingus 7. Tööõpetus: tootmise mõju keskkonnale

IV teema. Meedia ja teave (6 tundi)

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
1.1. Raamatukogu, Internet	1. Tunneb Interneti võimalusi, kasutamise ohtusid ja informatsioonilise	<ol style="list-style-type: none"> 1. Eesti keel: teabekeskond 2. Inimeseõpetus: internetisuhtluse ohud ja võimalused

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
	<p>enesemääramise võimalusi.</p> <p>2. Oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks.</p>	
1.2. Ajalehed, ajakirjad, raadio, televisioon, meediakanalite integratsioon	Oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks, sh kasutab indekseid, sõnastikke, otsingumootoreid, entsüklopeediat.	Eesti keel: teabekeskond
1.3. Autoriõiguste kaitse	<p>1. Väärtustab teiste autorite ja enda tehtud tööd; viitab teiste autorite loomingu; tunneb autorina vastutust oma teose eest.</p> <p>2. Teadvustab intellektuaalse omandi kaitsega seotud probleeme Internetis.</p>	<p>1. Eesti keel: teabekeskond</p> <p>2. Kirjandus: autori roll</p> <p>3. Muusikaõpetus: autoriõigused</p> <p>4. Kunstiõpetus: autoriõigused</p>
1.4. Teadlik infotarbimine ja -edastamine	<p>1. Oskab eristada fakti ja arvamust.</p> <p>2. Saab aru, et reklaamiga taotletakse müügieđu.</p> <p>3. Oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks, sh kasutab indekseid, sõnastikke, otsingumootoreid, entsüklopeediat.</p> <p>4. Oskab esitada oma teadmisi ja seisukohti; loob, kasutab ning jagab infot.</p>	<p>1. Eesti keel: teema „Teabekeskond“</p> <p>2. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses</p> <p>3. Inimeseõpetus: teema „Turvalisus ja riskikäitumine“ all meediaohud, vastutus oma sõnade ja tegude eest meedias</p>

III kooliaste

Põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb demokraatia toimimise põhimõtteid ning toob näiteid nende rakendamise kohta; toimib demokraatia põhimõtteid arvestades; on orienteeritud enesearendamisele;

- 2) määratleb ja tunnetab end oma kogukonna ja Eesti ühiskonna liikmena; on valmis toimima vastutustundliku kodanikuna Eesti Vabariigis, Euroopa Liidus ning maailmas;
- 3) tunneb ja järgib inimõigusi, märkab nende rikkumist ning tegutseb inimõiguste kaitsel; tunnustab erinevaid inimrühmi võrdselt väärtuslikuna ning käitub sallivalt;
- 4) tunneb Eesti riigi põhiseadust ja ülesehitust ning halduskorraldust; oskab suhelda riigi- ja omavalitsusasutustega; oskab leida ja kasutada vajalikku õigusakti; järgib seadusi; kasutab kodanikuühiskonna tegutsemisvõimalusi; selgitab näidete kaudu vabaühenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärgi;
- 5) tunneb Euroopa Liidu ülesehitust, väärtusi ning nimetab liikmesriike; nimetab teisi rahvusvahelisi organisatsioone ja selgitab nende tegevuse eesmärgi;
- 6) selgitab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, üksikisiku, ettevõtja ja riigi rolli majanduses; mõistab riigi ja turu vahekorda, teab, mis on avalik ja erasektor; tunneb maksustamise eesmärgi ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega;
- 7) hindab oma võimalusi, õigusi ning vastutust ettevõtjana ja tööturu osalisena, kavandab oma karjääri, teeb otsuseid enda suutlikkust ja ressursse adekvaatselt analüüsid ning tegevuse tagajärgi prognoosides;
- 8) hindab ressursside piisavust ning tarbib säästlikult; tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana;
- 9) analüüsib kriitiliselt infokeskkonda, arvestades autoriõiguste kaitsel; oskab leida vajalikku teavet ja vahendeid; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid;
- 10) teab, mis on üleilmastumine ja toob näiteid üleilmastumise mõjudest majandusele, kultuurile, keskkonnale jne.

Õppetegevus

Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: rollimäng, arutelu, diskussioon, väitlus, ajurünnak; ühistegevus ja vabatahtlik töö, projektõpe (nt heategevusprojektid; referaadi, uurimistöö, arvamustöö, õpimapi koostamine (viitamisreeglitega tutvumine, töö esitlemine); temaatilised mängud, nt tarbijakaitse; infootsing teabeallikatest ja andmete töötlemine ning esitamine IKT võimalusi kasutades; statistika, allikate, sh juriidiliste tekstide ja kaardi analüüs; töölehtede täitmine; reklaami, teemakohaste filmide jms kriitiline analüüs; juhtumianalüüs; dokumendiplankide täitmine jne; õppekäigud.

Füüsiline õpikeskkond

- 1) Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus. Õppe sidumiseks igapäevaeluga võimaldab kool õpet väljaspool klassi.
- 2) Kool võimaldab kasutada klassiruumis Eesti Vabariigi põhiseadust, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni ning ÜRO lapse õiguste konventsiooni.
- 3) Kool võimaldab ainekava eesmärgi toetavaid õppematerjale (kontuur- ja seinakaardid, auvised, erialased teatmeteosed, ajalehed ja ajakirjad ning statistilised ja meetodilised materjalid).

Ühiskonnaõpetuse tundides kasutatakse järgmisi allikaid:

- 1) õppekirjandus (õpik, töövihikud, õpetaja käsiraamatud jne), kaart, kontuurkaart, ajakirjanduses ilmunud teemakohased artiklid, teemakohased filmid;
- 2) kodaniku käsiraamatud (<http://www.meis.ee/est/raamatukogu/?ID=109&view=view>), „Inimene ja ühiskond. Ühiskonnaõpetuse õppematerjal” (2006); suvekooli materjalid „Ühiskonnaõpetuse õpetajate suvekool“, Narva-Jõesuu, 26.–29. juuni 2007;
- 3) oma kooli leht, kohalikud ja üleriigilised ajalehed, ajalehtede elektroonilised väljaanded (nt Postimees www.postimees.ee), autorikaitse seadus, „Meediaõpetus üldhariduskoolis. Õpetaja käsiraamat” (2004), tuntumad otsingumootorid (nt Google, Neti jne), kooliga seotud infoportaalid (nt Miksike <http://www.miksike.ee/>, Koolielu www.koolielu.ee jne), Interneti-põhised teatmeteosed (nt Wikipedia), noorteportaalid (nt <http://www.kuut.ee/>), suhtluskeskkonnad (nt Rate jne), ajakirjaniku eetikakoodeks (<http://www.eal.ee>), e-raamatukogud (nt ESTER), muusika ja video vahetuskeskkonnad (nt YouTube, napster, soulseek jne);
- 4) rahvusseltside ja usuühenduste koduleheküljed (nt Eestimaa Rahvuste Ühenduse infolehed <http://www.nationalities.ee/>, Eesti Kirikute Nõukogu <http://www.ekn.ee> jne), raamatusari „Rahvused Eestis”, tõsielufilmid sarjast „Etnomosaiik”, sidususega tegelevad organisatsioonide koduleheküljed (nt Eesti Koostöö Kogu <http://www.kogu.ee>), Eesti inimarengu aruanded, soolise võrdõiguslikkusega seotud elektroonilised materjalid (nt Sotsiaalministeeriumi kodulehel <http://www.sm.ee/index.php?id=98>), statistilised andmebaasid (nt Statistikaameti kodulehekülg <http://www.stat.ee/>);
- 5) lapse õiguste konventsioon, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon, „Inimkaubanduse ennetamine: metodoloogia tööks noortega” (2005), noorte abitelefoniid (nt Lasteabi telefon 116 111), tõsielufilm „Tegi pätti”;
- 6) e-demokraatia võimalused (nt Riigiportaal <http://www.eesti.ee>), Eesti Vabariigi põhiseadus, elektrooniline Riigi Teataja, institutsioonide ja õigusorganite koduleheküljed (nt Riigikogu <http://www.riigikogu.ee/>, kohtud <http://www.kohus.ee/> jne), erakondade koduleheküljed (nt Eesti erakondade ajalugu <http://erakonnad.instituut.ee/>), R. Toomla, „Eesti erakonnad” (1999), valimistega seotud materjalid (nt: <http://www.vvk.ee/>), kodakondsusseadus, tõsielufilm „Kodanik – riigi alus” (2000);
- 7) ajakiri Eurokratt, tõsielufilm „Euroopa Liit”, Euroopa Liidu infoportaal http://europa.eu/index_et.htm, „Peamised faktid ja arvandmed Euroopa ja eurooplaste kohta” (2006) http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/66/index_et.htm, „12 lugu Euroopa Liidust” (2006) http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/60/index_et.htm, „Ülevaade Euroopa Liidust” (2007) http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/69/index_et.htm, „Kuidas Euroopa Liit toimib” (2007) http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/68/index_et.htm, DVD „Euroopa Liit selgeks” (2008);
- 8) mittetulundusühingute koduleheküljed (nt Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit <http://www.ngo.ee/>, Noorteportaal NIP <http://www.nip.ee/> jne),

noorteorganisatsioonid (nt kodutütred <http://www.kodutytar.ee>, skaudid <http://www.skaut.ee/>, ELO <http://www.elo.ee/> jne), „Osale. Ütle, kui mõtled” (2008);

9) maailmahariduse portaal <http://www.maailmakool.ee>;

10) tarbimisega seotud kodulehed (nt Eesti Tarbijakaitse Liit <http://www.tarbijakaitse.ee/>), raha planeerimine (nt Tarbijaveeb <http://www.minuraha.ee>), elektrooniline tarbija- ja pakendiinfo (nt <http://www.tarbijakaitse.ee/>, <http://www.envir.ee/999> jne), elukutsevalikut hõlbustavad lehed (nt Rajaleidja <http://www.rajaleidja.ee/>), statistilised andmebaasid (nt Statistikaameti kodulehekülge <http://www.stat.ee/>).

Hindamine

Kokkuvõtvaiks hindamiseks sobivad probleemküsimuse avamine, arvamislugu, uurimus ja juhtumianalüüs, dokumendi, statistiliste andmete ning karikatuuri analüüs, kaardi tundmine, avatud ja etteantud vastustega ülesanded: mõiste ja selgituse kokkuviiimine, teabe tõlkimine teise vormi (graafikust tabelisse vms), informatsiooni rühmitamine.

Praktiliste tööde puhul hinnatakse töö planeerimise, tegemise, tulemuste tõlgendamise, järelduste tegemise, põhjendamise ning tulemuste esitamise oskust.

Õppekava põhjal võib põhikoolis korraldada läbivatest temadest lähtuva või õppeaineid integreeriva loovtöö. Ühiskonnaõpetuse spetsiifika eeldab ja võimaldab seda laadi tööd koostada.

Hindamismudelid lubavad luua konkreetseid hindamisvahendeid

(vt <http://www.koolielu.edu.ee/hindamismudelid/>).

9. klass

I teema. Ühiskond ja sotsiaalsed suhted (22 tundi)

1. Meedia ja teave (7 tundi)

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
1.1. Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne. Teabe tõlgendamine ja kriitiline analüüs; fakti ja arvamuse eristamine	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>avalik arvamus</i> , <i>ajakirjandusvabadus</i> . 2. Analüüsib ühe teema meediakäsitlust ning kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid. 3. Orienteerub Eesti meediasüsteemis, suudab informatsiooni kriitiliselt hinnata ja kasutada. 4. Arutleb meedia rolli üle ühiskonnas eakohaseid näiteid kasutades.	1. Eesti keel: meediatekstide kommenteerimine 2. Võõrkeeled: teema „Vaba aeg“ all erinevad meedia vahendid ja reklaam, kirjandus 3. Läbiv teema: „Teabekeskkond“

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
1.2. Kommunikatsiooni-eetika, avaliku ja eraelu piir; suhtlemiskultuur	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>avalik elu, eraelu, kommunikatsioonieetika</i> . 2. Tunneb autori (ka enda kui autori) õigusi ja vastutust erinevates suhtluskogukondades.	1. Eesti keel: suuline ja kirjalik suhtlus 2. Inimeseõpetus: inimestevahelised suhtled 3. Muusikaõpetus: muusikavahetus-programmid internetis, autoriõigused 4. Kunstiõpetus: autoriõigused, sümbolid
1.3. Turundus-kommunikatsioon, selle funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne. Meediamajanduse põhitõed (sisu ja reklaami vahetõed, tulud ja kulud meedias)	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>reklaam, valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam, tootepaigutus</i> . 2. Eristab infovoost reklaami erinevaid liike ja mõistab nende suhtluseesmärki.	1. Eesti keel: reklaamtekstid 2. Võõrkeeled: teema „Vaba aeg“ all erinevad meedia vahendid ja reklaam 3. Matemaatika: tulude ja kulude arvutamine, andmete teisendamine
1.4. Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, allalaadimine. Plagieerimine	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>plagiat</i> . 2. Kasutab töid vormistades nõuetekohast viitamist ja tsiteerimist.	1. Eesti keel: viitamisreeglid 2. Kirjandus: autorsus 3. Kunstiõpetus: autoriõigused 4. Muusikaõpetus: autoriõigused

2. Ühiskonna sotsiaalne struktuur (6 tundi)

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
2.1. Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>sotsiaalsed erinevused, identiteet</i> . 2. Märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi. 3. Väärtustab soolist võrdõiguslikkust.	1. Inimeseõpetus: erinevad sotsiaalsed rühmad 2. Geograafia: teema „Pinnamood“ all inimeste elu ja majandustegevus erineva pinnamoega aladel 3. Matemaatika: statistilise materjali analüüs 4. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
		5. Võõrkeeled: teema „Vaba aeg“ all kultuuriline mitmekesisus
2.2. Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus</i> . 2. Väärtustab sotsiaalset sidusust.	1. Inimeseõpetus: inimene ja sotsiaalne käitumine. 2. Geograafia: teema „Euroopa ja Eesti rahvastik“ all rahvastiku sooline ja vanuseline koosseis ning rahvastiku vananemine; teema „Euroopa ja Eesti asustus“ all linnastumisega seotud probleemid 3. Matemaatika: statistika kasutamine 4. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses
2.3. Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus	Väärtustab sotsiaalset õiglust.	1. Inimeseõpetus: inimene ja sotsiaalne käitumine 2. Ajalugu: võitlus võrdõiguslikkuse eest 3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses
2.4. Väärtused ja identiteetid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>mitmekultuurilisus</i> . 2. Mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindajatega.	1. Inimeseõpetus: inimene ja sotsiaalne käitumine 2. Geograafia: teema „Rahvastik“ all erinevad rassid ja rahvad 3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses 4. Võõrkeeled: teema „Vaba aeg“ all kultuuriline mitmekesisus 5. Ajalugu: äärmuslikud liikumised, seisuslik ühiskond, kolonialism 6. Kunst: teema avamine omaloomingus

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
		7. Muusika: mitmekultuurilises 8. Läbiv teema: „Väärtused ja kõlblus“

3. Ühiskonna institutsiooniline struktuur – avalik sektor, erasektor, kolmas sektor (3 tundi)

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
3.1. Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused)	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>avalik sektor, avalik-õiguslik asutus, riigiasutus</i> . 2. Selgitab avaliku sektori spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.	1. Ajalugu: riikluse kujunemine ja areng 2. Matemaatika: statistiliste andmete kasutamine
3.2. Erasektor kui kasumile suunatud sektor	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>erasektor, eraettevõtte</i> . 2. Selgitab erasektori spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.	Geograafia: rahvusvaheline ja Eesti majandus
3.3. Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>mittetulundussektor, sihtasutus</i> . 2. Teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi ning oskab neid kasutada.	1. Ajalugu: rahvuslik ärkamisaeg 2. Geograafia: rahvastik 3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses 4. Inimeseõpetus: altruism

4. Ühiskonnaliikmete õigused (6 tundi)

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
4.1. Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>inimõigused</i> . 2. Selgitab inimõiguste olemust. 3. Oskab nimetada tähtsamaid inimõigusi. 4. Märkab inimõiguste rikkumist ning astub samme,	1. Inimeseõpetus: inimene ja sotsiaalne käitumine 2. Ajalugu: ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon 3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
	et edendada inimõiguste järgimist.	
4.2. Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused	Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>põhiõigused, sotsiaal-majanduslikud õigused, poliitilised õigused, kultuurilised õigused.</i>	1. Inimeseõpetus: inimene ja sotsiaalne käitumine 2. Ajalugu: põhiseaduslikud tekstid, rahvusvaheliste organisatsioonide tegevus 3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses
4.3. Lapse õigused, kohustused ja vastutus	1. Tunneb lapse õigusi ja lastekaitse põhimõtteid. 2. Tunneb õiguste ja kohustuste ning vabaduse ja vastutuse seost.	1. Inimeseõpetus: inimene ja sotsiaalne käitumine 2. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses
4.4. Lastekaitse rahvusvahelised probleemid. Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne ekspluateerimine, elundikaubandus jm. UNISEFi tegevus	1. Tunneb riske ja oskab vältida ohte. 2. Teab, kust otsida abi.	1. Inimeseõpetus: turvalisus ja riskikäitumine 2. Ajalugu: orjakaubandus 3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses

II teema. Riik ja valitsemine (16 tundi)

1. Demokraatia (3 tundi)

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
1.1. Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused	1. Eristab demokraatiat ja autokraatiat, tunneb ning selgitab demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni ning annab neile hinnangu. 2. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>demokraatia, autokraatia, totalitarism, võimude lahusus ja tasakaal.</i>	1. Ajalugu: demokraatia ja diktatuuri võrdlus 2. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses
1.2. Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja	1. Selgitab demokraatia põhimõtteid ja nende rakendamist riigivalitsemises.	1. Ajalugu: ühiskonnateooriate areng ja rakendumine 2. Kirjandus: teema

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
aruandlus ning võimude lahusus ja tasakaal	2. Iseloomustab ja väärtustab demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt kaasamine, enamuse ja vähemuse arvestamine, igäühe võrdsus seaduse ees, seisukohtade mitmekesisus). 3. Käitub demokraatia põhimõtete järgi.	käsitlemine ilukirjanduses 3. Matemaatika: statistiliste materjalide kasutamine
1.3. Õigusriik. Kodanikuvabadused ja -õigused	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>õigusriik, kodanikuõigused, kodanikuvabadused</i> . 2. Selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid. 3. Väärtustab demokraatlikke vabadusi ja tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igäühe võrdsust seaduse ees); käitub demokraatia põhimõtete järgi.	1. Inimeseõpetus: turvalisus 2. Ajalugu: õigusriigi kujunemine 3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses

2. Eesti valitsemiskord (13 tundi)

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
2.1. Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Kohalik omavalitsus (KOV)	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus</i> . 2. Tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust.	1. Ajalugu: võimuinstitutsioonide kujunemine 2. Matemaatika: statistiline analüüs 3. Geograafia: teema „Kaardiõpetus“ all trüki- ja arvutikaardid

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
	<p>3. Iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust (kaart).</p> <p>4. Suhtleb riigi- ja omavalitsusasutustega, sh riigi- ja omavalitsusasutuste portaale kasutades.</p>	
2.2. Õigussüsteem: Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine. Alaealiste õiguslik vastutus	<p>1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kohus</i>, <i>kolmeastmeline kohtusüsteem</i>, <i>õigusakt</i>.</p> <p>2. Mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda.</p> <p>3. Oskab leida vajalikku õigusakti ning kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (eRT).</p>	<p>1. Inimeseõpetus: riskikäitumine</p> <p>2. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses</p>
2.3. Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused. Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis	<p>1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kodakondsus</i>, <i>kodanikuõigused</i>, <i>kodanikukohustused</i>, <i>kodakondsuseta isik</i>.</p> <p>2. Tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi; väärtustab Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsust.</p>	Ajalugu: kodaniku mõiste ajaloo kaudu
2.4. Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad	<p>1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>erakond</i>.</p> <p>2. Nimetab Eesti parlamendi erakondi.</p>	Ajalugu: erakondade kujunemine ja roll
2.5. Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid.	<p>1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>demokraatlikud valimised</i>, <i>valimisõigus</i>, <i>hääleõigus</i>.</p> <p>2. Selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid ning</p>	<p>1. Ajalugu: valimisõiguse laienemine</p> <p>2. Matemaatika: statistiline analüüs</p> <p>3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses</p>

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
Valimiskampaania. Teadlik hääletamine	kujundab oma poliitilisi eelistusi.	
2.6. Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides	1. Oskab nimetada olulisemaid rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on. 2. Teab Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi.	1. Ajalugu: rahvusvaheliste organisatsioonide teke 2. Geograafia: teema „Kaardiõpetus“ all trüki- ja arvutikaardid

III teema. Kodanikuühiskond (15 tundi)

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
1.1. Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabaühendused ja MTÜd. Kirik ja usuühendused	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kodanikuühiskond</i> , <i>vabaühendus</i> , <i>mittetulundusühing</i> . 2. Mõistab kodanikuühiskonna ning vabaühenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärgi. 3. Iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel.	1. Inimeseõpetus: grupikuuluvus 2. Ajalugu: nt fosforiidikampaania 3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses
1.2. Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused. Õpilasmavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kodanikuosalus</i> , <i>kodanikualgatus</i> . 2. Oskab kasutada tegutsemisvõimalusi kodanikuühiskonnas. 3. Analüüsib probleeme ja pakub lahendusi. 4. Algatab ning toetab koostööd ühiste eesmärkide seadmisel ja elluviimisel.	1. Ajalugu: kodanikuühiskonna areng 2. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses
1.3. Käitumine kriisioludes	Märkab abivajajat ja abistab võimaluse korral.	Inimeseõpetus: turvalisus ja riskikäitumine

IV teema. Majandus (17 tundi)

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
<p>1.1. Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Ettevõtluse vormid: AS, OÜ, FIE. Ettevõtluse roll ühiskonnas. Ressursside jagunemine maailmas</p>	<p>1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum.</i></p> <p>2. Iseloomustab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid.</p>	<p>1. Ajalugu: endiste sotsialismimaade üleminek turumajandusele</p> <p>2. Matemaatika: statistika kasutamine</p>
<p>1.2. Riigi roll majanduses: planeerimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine. Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus</p>	<p>1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>riigieelarve, maksud, tulude ümberjagamine, ühishüve, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus.</i></p> <p>2. Iseloomustab ettevõtluse ja riigi rolli majanduses.</p> <p>3. Tunneb eelarve koostamise põhimõtteid.</p> <p>4. Selgitab maksustamise eesmärgid ja põhimõtteid.</p> <p>5. Teab Eestis kehtivaid makse ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega.</p>	<p>1. Ajalugu: majanduse areng 20. sajandil</p> <p>2. Matemaatika: statistilise materjali kasutamine</p>
<p>1.3. Tööturg. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjatele ja töötajatele. Erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistusega inimesed tööturul</p>	<p>1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>tööturg</i>.</p> <p>2. Tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul.</p> <p>3. Teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu.</p> <p>4. Analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ning võimalusi edasiõppimise ja karjääri planeerimisel.</p>	<p>1. Geograafia: teema „Euroopa ja Eesti rahvastik“ all ränne ja selle põhjused, teema „Euroopa ja Eesti asustus“ all rahvastiku paiknemine</p> <p>2. Ajalugu: rahvusvahelise tööjaotuse kujunemine, majanduskriisid</p> <p>3. Matemaatika: statistilise materjali analüüs</p> <p>4. Tööõpetus: ametid</p> <p>5. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses</p>

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED	LÕIMING
		6. Võõrkeeled: teema „Igapäevaelu, õppimine ja töö“ all edasiõppimine ja kutsevalik ning töökohad
<p>1.4. Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide seadmine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säästmine ja investeerimine. Laenamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul. Tootemärgistused. Isiklik ettevõtlus</p>	<p>1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>brutopalk, netopalk, laen, investering, tarbijakaitse</i>.</p> <p>2. On orienteeritud enesearendamisele ning iseseisvale toimetulekule ühiskonnas.</p> <p>3. Hindab ressursside piisavust ning enda oskusi ja võimeid tegutseda.</p> <p>4. Oskab koostada isiklikku eelarvet.</p> <p>5. Oskab arvutada netopalka.</p> <p>6. Tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana.</p> <p>7. Tarbib säästlikult.</p>	<p>1. Geograafia: teema „Euroopa ja Eesti rahvastik“ all ränne ja selle põhjused, teema „Euroopa ja Eesti asustus“ all rahvastiku paiknemine</p> <p>2. Ajalugu: rahvusvahelise tööjaotuse kujunemine, majanduskriisid</p> <p>3. Matemaatika: statistilise materjali analüüs</p> <p>4. Tööõpetus: ametid</p> <p>5. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses</p> <p>6. Võõrkeeled: teema „Igapäevaelu, õppimine ja töö“ all edasiõppimine ja kutsevalik ning töökohad</p>